

Все сказане дозволяє вважати появу навчальних видань з «Історії Слобідської України» своєчасною і потрібною для розвитку українознавчих студій не лише в нашому регіоні, але і для України в цілому. Тому вважаємо вже назріла потреба перевидання цих книжок, щоби повною мірою задовольнити зростаючий попит. Не можемо не відзначити добротне поліграфічне виконання книжок, здійснене Видавництвом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та приватним видавцем Олександром Савчуком, а також подякувати Харківському національному університету імені В.Н. Каразіна та Програмі імені Ковальських Канадського інституту українських студій Альбертського університету за сприяння появи цих видань.

С.В. Потрашков

Досліджуючи міське розмаїття: Огляд чотирьох випусків журналу «Місто: історія, культура, суспільство»

Фахові історичні журнали, які видаються лише в електронному форматі, вже давно не є рідкістю в нашу цифрову добу. Набагато менше є видань, які від початку свого існування дотримуються обраного формату. Серед таких – порівняно новий журнал урбаністичних студій «Місто: історія, культура, суспільство» (скорочено – МІКС).

Журнал є електронним фаховим виданням з історичних наук (веб сайт mics.org.ua). Видання було засноване 2016 р. за сприяння Інституту історії України НАНУ та історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Редакційна колегія є доволі строкатою. Вочевидь, засновники журналу намагались залучити до співпраці як іменитих фахівців (тому серед членів редакційної ради опинились такі історики як Станіслав Кульчицький, Іван Патриляк, Валентина Шандра чи Мартін Баумейстер), так і молодих дослідників, які безпосередньо пов'язані з урбаністичними дослідженнями (це Роман Любавський, Ксенія Кузіна, Оксана Міхєєва тощо). Головним редактором МІКСу є д.і.н., професор історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Мирослав Борисенко. Шеф-редакторка видання – к.і.н., науковий співробітник Інституту історії України НАНУ Тетяна Водотика. Помітно, що при доборі редакторів, засновники намагались дотримуватись принципу регіональної різноманітності, запросивши фахівців фактично з більшості потужних наукових центрів України – Харкова, Києва, Львова. Південний регіон репрезентує дослідниця з Бердянського університету д.і.н. Вікторія Константінова.

Заслуговують на увагу принципи редакційної політики видання. Часопис функціонує за принципами реєг review. Після редакторського відбору текст передається на зовнішнє анонімне рецензування автор не знатиме імені рецензента, а рецензент – автора). Висновок рецензентів має вирішальне значення в прийнятті рішення про публікацію. Слід зазначити, що така практика ще не є до кінця усталеною в українській історичній науці. Але вимогою часу

є зростання якості наукового знання та водночас інтеграція української науки в світовий простір. І те, і інше неможливе без інституту рецензування.

Журнал виходить раз на півроку, іноді публікуються спеціальні випуски – перевидання (а фактично републікації) праць, які присвячені історії міста та зберігають дослідницький інтерес. Наразі таких спеціальних випусків є два. Обидва присвячені міській археології. Це роботи Тараненка Сергія «Планувальна структура давньоруського Подолу Києва: формування та розвиток» та колективна монографія, видана за результатами розкопок в київському Гостиному дворі «Археологічні дослідження у київському Гостиному дворі» [1,2].

У кожному номері редакція намагається дотримуватись політематичного принципу – представлені статті, присвячені найрізноманітнішим проблемам з дуже різних часових періодів. Так, постійно присутніми є рубрики «Археологія міста», «Місто в модернізаційну добу», «Огляди. Рецензії. Хроніка».

Від другого випуску редакція почала практику добору текстів під визначену спеціальну тему. Це були відповідно теми «Декомунізація та місто», «Музей та місто», а також «Ранньомодерне місто». Спеціальною темою наступного, п'ятого, випуску анонсується «Революція та місто».

Зупинимось на спеціальних рубриках детальніше.

Рубрику «Декомунізація та місто» в другому номері відкриває інтерв'ю з директором Українського інституту національної пам'яті (УІНП) Володимиром В'ятровичем [3]. У тексті співробітників УІНП Максима Майорова, Богдана Короленка та Ігоря Каретнікова розкрито питання взаємодії центральних та місцевих органів влади та громадських організацій під час проведення декомунізації назв населених пунктів.

Серйозний теоретичний текст Світлани Шліпченко присвячений аналізу змін у символічному просторі українських міст останніх років через призму провідних філософських та культурологічних концепцій. Ігор Старенький та Ярина Зайшлюк у статті «Комунізація та декомунізація топонімів Кам'янця-Подільського» пропонують нарис змін міських назв за останнє століття у зв'язку з радянськими перейменуваннями та сучасною політикою декомунізації. Аналогічний підхід демонструє стаття Сергія Гуменного про вплив «комуни-

зації» та декомунізації на архітектурне обличчя міст Тернопільщини у період з 1939 р. до сьогодні. Власними спостереженнями над декомунізацією публічного простору Вінниці ділиться Тетяна Кароєва. Марина Тахтаулова простежує етапи декомунізації топонімів Харкова. Регіональний вимір має стаття Сергія Водотики та Людмили Савенок щодо проблем формування української національної ідентичності на Херсонщині в контексті декомунізації та існування кількох конкурентних історичних пам'ятей на півдні України. Завершує «декомунізаційний» розділ журналу робота Олександра Чорного про заплутану та неймовірно конфліктну історію перейменувань колишнього Кіровограда і Єлисаветграда та сучасного Кропивницького.

Спеціальною темою третього випуску було обрано проблему співіснування музеїв та міст, особливості функціонування музеїв у міському просторі [4]. Тексти є доволі різноманітними і присвячені не лише сучасному становищу міських музеїв, а й історії музейної справи. Так, впливу міських музеїв на процес українського національного відродження присвячений текст Ігоря Дворкіна. Цього разу з'являється текст англійською, без перекладу. Американська фахівчиня Рейні Тісдейл пише про те, яким чином зацікавити фактом існування міського музею і як зробити зі знеособленого набору речей персональну історію, яка викличе у відвідувача емоції. Тут також продовжено формат інтерв'ю – необтяжливий для дослідників та цікави для читачів. Цього разу на питання редакції відповідав Анатолій Антонюк, архітектор та реставратор. Текст Володимира Янченка, засновника та директора Парку Київська Русь поблизу Києва, є гарною ілюстрацією того, які місто рухається вшир і «тягне» за собою не лише міський спосіб життя, а й міське дозвілля – музейне в тому числі.

В четвертому випуску як спеціальну тему було обрано суто історичну проблему – «Ранньомодерні міста в Україні» [5]. Чотири тексти з різних сторін показують таке (як виявилось) малодосліджене явище як місто на території України в XVI-XVIII ст.

Текст Тетяни Гошко аналізує уявлення про дитинство у кодексах міського права в Речі Посполитій XVI – початку XVII ст. Дослідження Ігоря Сердюка продовжує тему дитинства і переносить нас до Гетьманщини XVIII ст. Оксана Коваленко розглядає питання антропонімії ремісників Переяслава 1760-х рр. за матеріалами Румян-

цевського опису. Олексій Сокирко аналізує мілітарну складову існування українських міст.

Заслужують на увагу перекладні тексти, публікацію яких редакція визначила як один із пріоритетів. Так, у першому номері велика історіографічна стаття Джуліано Б. Прато та Італо Пардо присвячена урбаністичній антропології [6]. Слід відмітити, що кількість текстів англійською зростає. Це безумовно є свідченням того, що видання вписується у європейських дослідницький простір.

Важливою для дослідників-початківців є рубрика «3 університетської лави». Так, у першому номері вміщено розвідку молодій дослідниці (на момент публікації – студентки 4 курсу історичного факультету Херсонського державного університету) Валерії Кібець про херсонського краєзнавця Леоніда Соловйова [7].

Редакція експериментує з темами на напрямками досліджень. Так, є окремі тексти, присвячені проблемі міської екології, місту в епоху революцій тощо.

Останнім традиційним розділом видання завжди є «Рецензії. Огляди. Хроніка». Тут читач знайде критичні огляди актуальної літератури та академічних подій у сфері урбаністики.

Судячи з добору текстів, журнал має міждисциплінарний характер. Принаймні, редакція працює в цьому напрямку. Однозначно хотілося б побажати звернути увагу на доробок економістів, соціологів, культурологів. Адже місто є різноплановим, багатосаровим та динамічним поняттям. Його вивчення методами лише історії чи соціології веде лише до збіднення та применшення власне предмету. Урбаністика ж прагне уникнути цього, залучаючи надбання соціогуманітарних та точних наук до дослідження міст.

Насправді це дуже показово, що на фоні зростання кількості різноманітних урбаністичних ініціатив, з'явилось видання, яке має на меті наукову рефлексію минулого та сучасного міст, і яке не обмежується кордонами України чи межами одного напрямку.

Слід також зазначити, що редакція МІКСу присутня в публічному просторі Києва. Мова йде не лише про презентації чергових номерів. Журнал намагається перетворити їх на публічні дискусії з проблем спеціальних рубрик. Так, відбулись публічні обговорення проблем функціонування музеїв у міському просторі зі залученням саме музейних фахівців, а також дискусія на тему проблем та пер-

спектив досліджень ранньомодерних міст в Україні. Журнал має власний канал на Youtube, тож записи більшості публічних подій, організованих редакцією, доступні онлайн [8].

Зважаючи на те, що публікації в журналі є безкоштовними, навіть за умови успішного проходження редакторського відбору та рецензування, видання вочевидь буде шукати грантових джерел фінансування. Отже, слід очікувати на збільшення присутності МІКС в публічному просторі.

Журнал МІКС вже однозначно має своє «обличчя» та стиль. Це виявляється, наприклад, в оформленні журналу (нестандартний для українських академічних видань колір заголовків та розміщення посилань не внизу сторінки, а збоку, що є доволі зручним для читача). Редакція очевидно експериментує з темами та форматами публікацій і, як виглядає, відкрита до співпраці. Тож наприкінці маємо побажати успіху журналу та водночас закликати до співпраці з МІКСом.

Література

1. Тараненко С. Планувальна структура давньоруського Подолу Києва: формування та розвиток /Сергій Тараненко. – Вид. 2, виправлене. – Київ, 2017. – 164 с. + 8 с. вкл. – Режим доступу : <http://mics.org.ua/?p=574>
2. Археологічні дослідження київського Гостиного двору / М. Сергеева, В. Івакін, С. Тараненко, Д. Бібіков, І. Зоценко. Видання друге доповнене. – К., 2017. – 121 с. – Режим доступу : <http://mics.org.ua/?p=500>
3. Тут і надалі ми будемо посилатись на увесь журнал, а не на окремі статті з рубрик Місто: історія, культура, суспільство. Е-журнал урбаністичних студій / Інститут історії України НАН України, Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка; редкол.: Мирослав Борисенко (гол. ред.), Тетяна Водотика (шеф-редактор). – Київ, 2017. – № 1 (2). – 253 с. – Режим доступу: <http://mics.org.ua/?p=466>
4. Місто: історія, культура, суспільство. Е-журнал урбаністичних студій / Інститут історії України НАН України, Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка; редкол.: Мирослав Борисенко (гол. ред.), Тетяна Водотика (шеф-редактор). – № 1 (3). – Київ, 2017. – 160 с. – Режим доступу: <http://mics.org.ua/?p=518>

5. Місто: історія, культура, суспільство. Е-журнал урбаністичних студій / Інститут історії України НАН України, Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка; редкол.: Мирослав Борисенко (гол. ред.), Тетяна Водотика (шеф-редактор). – Київ, 2017. № 2 (4). – 189 с. – Режим доступу: <http://mics.org.ua/?p=581>
6. Прато Д., Пардо І. Урбаністична антропологія / Джуліана Б. Прато, Італо Пардо // Місто: історія, культура, суспільство. - №1. – Режим доступу: <http://mics.org.ua/wp-content/uploads/2016/08/04.pdf>
7. Кібець В. Леонід Соловйов як дослідник історії Херсона другої половини ХІХ ст. / Валерія Кібець // МІКС. - №1. – Режим доступу: <http://mics.org.ua/?p=41>
8. Режим доступу: https://www.youtube.com/channel/UCRnq8-bLZaqD9nvt_e8h9BA

В. В. Петровський

Університетська культура в українському інтелектуальному просторі: підсумки науково-дослідної роботи

Посохова Л. Ю.

Наприкінці 2017 року було завершено фундаментальне наукове дослідження «Університетська культура в українському інтелектуальному просторі (ХІХ – початок ХХІ ст.)», виконання якого здійснювалось міжкафедральною групою історичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна у 2015–2017 рр. (номер державної реєстрації: 0115U000492, керівник роботи проф. Л.Ю. Посохова). До складу групи в різний час входили доц. Ю.А. Кісельова, проф. С.М. Куделко, проф. В. В. Петровський, проф. С.І. Посохов, викл. Є.Ю. Рачков.

Актуальність та значимість проекту визначається тим, що він став одним з перших у національній традиції масштабним дослідженням процесу становлення, шляхів і умов формування, а також особливостей функціонування університетської культури на Сході Європи. Проект відкрив можливості для порівняння відповідних процесів, які відбувалися на українських землях з аналогічними процесами, які мали місце в історії Західної, Центральної та Східної Європи.

Мету роботи учасники проекту бачили у виявленні особливостей функціонування університетської культури в українському інтелектуальному просторі, ролі університетів у процесі утвердження європейських цінностей в ХІХ – на початку ХХІ ст., з'ясування умов формування університетської культури в Україні, вивченні взаємовпливів української та європейської університетської культури, результатів просвітительського впливу університетської культури на українське суспільство. Зрозуміло, що передовсім члени наукової групи зосередили свою увагу на історії Харківського університету – одного з найстаріших університетів Східної Європи.

Задля реалізації завдань наукового дослідження, спрямованих на створення нового формату історії університетської науки та освіти в Україні ХХ – початку ХХІ ст., автори використовували передовсім підходи та принципи інтелектуальної та нової культурної історії і ширше – антропологічно орієнтованої історії. Застосовува-